

Маст. Ружица Кијевчанин, асистенткиња
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

УДК: 343.211.3:316.77
DOI: 10.46793/XXIV-13.231K

ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ У МЕДИЈИМА*

Резиме

Аутор ће у раду обрадити право на приватност у медијима, као питање које свакодневно привлачи пажњу и утиче на остале сфере живота. На том путу ће, најпре, дефинисати појам медија, не заустављајући се на законској регулативи, него узимајући у обзир и фактичко стање и новине које је са собом донео технолошки развој. Нови концепт појма медија подразумева бројне предности, али и негативности. Са једне стране, грађанима никада нису били доступнији извори са бројним, разноврсним информацијама, док са друге стране уочавамо велико несналажење и тумарање у непознатом простору који је изазован и обилује опасностима. Право на приватност, чини се, никада није било угроженије, а за такво стање дефинитивно има одговорности и у нама. Много је нерегулисаног простора који треба покрити правном регулативом, и у том смислу је важно да делујемо што пре, како бисмо, пре свега осветлили да сваки наш клик значи потенцијални проблем, односно сагласност да дамо део себе непознатом, а потом се заштитили и осигурали будућност.

Кључне речи: медији, право на приватност, метаподаци, интернет, закон.

1. Увод

Људска права су одувек била актуелна тема која се константно кроз развој друштва унапређивала и обogaћивала. Урођена потреба човека да живи слободно и остварује основна права стара је колико и он. Различита времена пружала су различит опус права и слобода, али је инерција одувек била на усавршавању и проширивању. На основу овога, требало би очекивати да нам је савремено доба омогућило благоднање или бар чврсту, утабану подлогу за уживање основних људских права. Међутим, како то неретко бива у животу,

* Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2022. годину који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

највећи сјај са собом носи и највећи мрак. Развој цивилизације са собом је донео напредак у многим областима, али је и запоставио животна поља која су фундаменталног значаја и друга. Информационо-технолошка ера је одлика 21. века која је са собом донела нов начин живота, а самим тим и нове погодности, али и нове потребе људи. Рапидни технолошки развој је за собом оставио запостављена многа питања, а пре свега питања која се тичу права и обавеза грађана. Живот је динамички процес, циклус који стално тече, док је право статична страна живота, која настоји да испрати и реалност и уподоби нормативно са стварним. Некада законодавац мање или више успе у томе, али је потпуно одговорити на овакав изазов врло компликовано. Новине често затекну неприпремљену државну заједницу, која не може преко ноћи нормативно регулисати новине, које су некада комплексне области и обухватају мноштва питања и неизоставно она најосетљивија: права и дужности човека и грађанина.

Савремено доба је наметнуло нове услове живота у многим сферама. Оно што се последњих деценија и интензивно коментарише јесу медији и њихови различити модалитети. Данас са сигурношћу можемо рећи да су медији и интернет платформа фактори који остављају најснажнији утицај на свакодневницу сваког човека, почев од најмлађег до најстаријег. Аутор ће у овом раду сагледати питање права приватности у медијима на уопштен начин, не залазећи у све проблематике које тема са собом носи, јер би рад испао из форме која је прописана. О различитим аспектима наслова рада аутор ће писати другом приликом.

2. Медији – појам и улога

Појам медија није лако одредити из два разлога:

1) медији су слојевит и комплексан појам који се може дефинисати на различите начине, у зависности са ког аспекта се анализирају;

2) убрзани и константни технолошки развој одражава се на функционисање медија, па се устаљене медијске варијабле и обележја мењају, превазилазе, допуњавају добијајући нову сврху и суштину.

Да бисмо дошли до што прецизнијег дефинисања медија, поћи ћемо од језичког тумачења овог појма, јер у њему увек лежи срж самог појма. Израз медиј потиче од латинске речи *medium* која означава средину или оно што је између.¹ У том смислу, медији би били било које средство које је подобно да буде посредник при преношењу информација између даваоца тих информација и примаоца, тј. аудиторijума. Његова улога је да информише што већи број људи, да их информацијама окупља, умрежава и ствара подлогу стално доступну за сазнавање различитих врста информација. Овако одређени медији би могли бити телефони, таблети, компјутери, интернет, фотографије, писма,

¹ Вучковић, Ј., *Медијско право*, Ниш, 2022., стр. 48.

итд.² Медији данас представљају врло значајан, чак и носећи стуб у већини животних сфера. Тако, са политиколошког³ аспекта медији су конститутивни састојак демократије, слободног и отвореног друштва. Они су средство контроле помоћу којег грађани надзиру рад органа јавних власти којима су поклонили поверење и изабрали их за заступнике њихових интереса. Медији пласирају јавности информације које се односе на резултате рада државних органа, и то у областима које су важне и директно се тичу грађана. Медији су у политици од изузетног значаја и у изборном периоду, када је аудиторijуму важно да упознају кандидате који се кандидују за носеће државне функције, било да је реч о народним посланицима или о председнику државе. Путем медија кандидати имају прилику да представе себе и свој политички пут којим желе да воде свој народ и државу, односно имају прилику да докажу да их вреди следити и веровати у њих или, пак, обратно. Изборна кампања која се спроводи на медијској подлози је, са друге стране, од непроцењивог значаја и за грађане, као бирачко тело, који треба да правилно процене ко је способан за вођење државе и њене деце у будућност. У овим тренуцима од највеће важности су објективни, нецензурисани, слободни медији. Медије можемо дефинисати и са културолошког⁴ аспекта. Они представљају плодно тло за пријем и размену различитих култура, вера, језика, обичаја, занимљивости. Медији су средство којим се бришу просторне и временске границе, људи постају једнаки, важни, највреднија хомогена скупина којој је све подређено и која различитости посматра као предност и шансу да се ризница знања обогати. У области економије медији представљају најпрофитабилнију делатност. Профит у медијима је огроман, а о томе сведоче проверени подаци. Овде треба обратити пажњу на чињеницу да новац, моћ и интерес увек подразумевају још, више, лако кршење дозвољеног и прелазак у „црвено“. То конкретно значи да је у трци са новцем слобода медија све нарушенија, јер власници великих медијских компанија настоје да успоставе монопол на тржишту, концентришу капитал у медијима и тако поред увећања профита, добију и моћ оличену кроз утицај на државу и њене органе.⁵ Извор информисања прелази у руке једног или неколицине људи који постају креатори јавног мњења, а све кроз медије. Дефинисање и улога медија, чини се, најверније се може приказати са социолошког гледишта. Савременим добом владају информације, брз проток и лако доступни, увек ажурирани подаци, па га зато другачије називамо информационо доба. У том смислу, значај медија је непроцењив. Медије, на најопштији начин, можемо дефинисати као систем јавног информисања и комуникације. Друштво познаје традиционалне облике медија манифестоване кроз штампу, радио и телевизију. Они су данас попримили другачију форму и

² Исто.

³ Исто, стр. 79.

⁴ Исто, стр. 78.

⁵ Исто, стр. 79.

своје постојање реализују кроз различите појавне облике. Поред класичних, традиционалних медија, постоје дигитални медији, чији је настанак био условљен политичким и економским факторима, односно потребама капиталистичког друштва.⁶ Појавом интернета, свет је добио другачију слику, а медији другачију организацију, функционисање, као и бенефите и проблеме које са собом носе. Ера интернета је потпуно инкорпорирала медије у своју платформу. Некадашњи класични медији мењају своја обележја, а са овом променом долази до стварања нових форми медија, нових креатора садржаја и активности налик медијским.⁷ Захваљујући дигитализацији, сваки медијски садржај може добити дигиталну манифестацију, па тако постоје званични сајтови традиционалних медија, профили на друштвеним мрежама, стриминг садржаји и подстак. Овим начином медији прате трендове и иду у корак са њима, како би успели да опстану у новим околностима. Онлајн издања традиционалних медија доносе нове могућности које се раније нису могле ни замислити, попут: брзог и ефикасног објављивања информација, ажурирања текстова, остваривања интеракције са корисницима, коришћења аудио и визуелних снимака, односно мултимедијалан приступ послу.⁸ Технолошки развој је са собом донео и другачије, нове форме медија, како смо напоменули. Њихова популарност је данас на највишем нивоу и може се рећи да су постале основни извор информисања грађана. Реч је о социјалним медијима или друштвеним мрежама које представљају онлајн платформе путем којих корисници интернета износе своје мишљење, коментаришу, заузимају став, односно креирају сопствени садржај који подразумева пласирање различитих информација неодређеном броју грађана, односно публици. Друштвене мреже представљају савремене облике медија које је технолошки развој наметнуо, а правна регулатива још увек није обухватила. Брзе промене и сталан развој друштва некада је тешко нормативно испратити, али је важно да се уочи потреба и да се на томе ради. Промена обележја традиционалних медија и појава нових медија, односно софтверских медијских апликација намеће потребу за одређивањем новог концепта медија, тј. за поновним дефинисањем медија у дигиталном окружењу.⁹ Дигиталне софтверске медије чине алгоритми и базе података. Медији се свде на интерактивне апликације, у које убрајамо *Facebook, Instagram, Twiter, Whats up, Viber, YouTube* канале. Наведене апликације и друштвене мреже су направиле највећу промену у области медија. Оне су окупиле највећи број корисника различитих старосних доба. Њиме је дата слобода корисницима да на различите начине учествују у уређивању

⁶ Вучковић, Ј., *Појам медија у дигиталном окружењу*, Зборник радова: Право и дигитализација, Ниш, 2021., стр. 29-32.

⁷ Вучковић, Ј., *Медијско ...*, стр. 51 (фуснота бр. 1).

⁸ Вучковић, Ј., *Дигитални медији и медијско законодавство Републике Србије*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, год. 60, бр. 2/2021, стр 195-217.

⁹ Исто.

сфера које их занима, било изношењем личних ставова, учествовањем у анкетама, петицијама или на другачије начине. Као и остали медији, и ова врста са собом доноси доста предности, али и доста недостатака, па чак и проблема. Власници друштвених мрежа су велике интернет компаније које имају своја интернет правила којима спречавају неке негативне домете друштвених мрежа. Ова правила су облик уређивачке контроле, али прописана тако да одговарају интересима медијских компанија и остваривању што већег профита. Тиме се бројне негативности занемарују и остају нерегулисан простор који би било идеално покрити адекватном међународном регулативом.

Са правног аспекта, медију су регулисани на међународном и на националном нивоу. Овде ћемо се осврнути на национално позитивноправно регулисање појма медија које је учињено помоћу два законска акта, а чије одредбе власници медија конкретизују доношењем подзаконских аката. Према Закону о јавном информисању и медијима, медиј представља средство јавног обавештавања које речима, сликом, односно звуком преноси уреднички обликоване информације, идеје и мишљења и друге садржаје намењене јавној дистрибуцији и неодређеном броју корисника.¹⁰ Под медијем се у смислу овог закона нарочито подразумевају дневне и периодичне новине, сервис новинске агенције, радио-програм и телевизијски програм и електронска издања тих медија, као и самостална електронска издања (уређивачки обликоване интернет странице или интернет портали), а који су регистровани у Регистру медија. Закон у следећем члану таксативно наводи и шта медији нису: књига, филм, носач аудио и аудио-визуелног садржаја, научни и стручни часопис намењен првенствено информисању или образовању одређене професионалне групе, остале штампане публикације, каталог који садржи искључиво обавештења, огласе, рекламе и информације намењене тржишту или билтен и сличне публикације намењене интерном информисању, електронска публикација државних органа и организација, установа, јавних предузећа и привредних друштава, предузетника и њихових удружења, службено гласило, штампана ствар попут летака, плаката и сличних средстава јавног обавештавања, друга публикација у смислу прописа којим се уређује издаваштво, као ни интернет-претраживачи и агрегатори. Медији, такође, нису ни платформе, попут интернет форума, друштвених мрежа и других платформи које омогућавају слободну размену информација, идеја и мишљења њених чланова, нити било која друга самостална електронска публикација, попут блогова, веб-презентација и сличних електронских презентација, осим ако нису регистроване у Регистру медија. Медиј нема својство правног лица. Закон о електронским медијима одређује чл. 4 значење стручних израза који се користе у Закону, а између осталог и појам електронски медиј. Електронски медиј је програм, односно програмски садржај радија и телевизије, као и програмски

¹⁰ Закон о јавном информисању и медијима, Сл. гласник РС, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 – аутентично тумачење, чл. 29, ст. 1.

садржај доступан на захтев путем мрежа електронских комуникација и садржај електронског издања.¹¹

Можемо приметити да тренутни правни прописи који уређују област медија не прате фактичко стање, потребе и свакодневницу грађана. Дигитализација медија, интернет и технолошки развој уопште донео је и доноси нове начине организације и функционисања медија, па законско одређење појма медија застарело и превазиђено. Правни појам медија је потребно проширити, односно допунити новонасталим карактеристикама медија, јер је примарна улога правне регулативе да заштите и осигурају грађане, било да су активни или пасивни корисници медијских услуга, као и да им омогући да своја права слободно остварују или адекватно штите у случају незаконитих ограничења или повреде. Док се правна регулатива не уподоби стварности, медији ће остати највећа опасност 21. века. Неуређена област медија, колико год да доноси лакоће и позитивног са собом, сваког дана примерима подсећа на њене лоше стране које треба ограничити и подвести под поље „дозвољено“.

3. Право приватности – основно одређење

Претеча људских права и слобода јесте достојанство. Права и слободе човека су надградња урођеног достојанства које карактерише свако људско биће. Развој права и слобода јесте логичан след тежње да се сачува и заштити срж човекове личности, па се са развојем цивилизације корпус права умножавао. Једно од основних, загарантованих међународним и националним документима јесте право на приватност. Европском конвенцијом за заштиту основних права и слобода¹² загарантовано је да свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке, као и да се јавне власти неће мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других. У следећем члану ЕКЉП загарантована је слобода мисли, савести и вероисповести, која је уско повезана са захтевом за поштовање приватног живота. Члан 10 нас посебно интересује, јер је се њиме прописује слобода изражавања која се често злоупотребљава чиме се повређује право на приватност. Осим Европске конвенције за заштиту основних права и слобода, право приватности гарантују и други међународни акти:

¹¹ Закон о електронским медијима, Сл. гласник РС, бр. 83/2014, 6/2016 – др. закон и 129/2021.

¹² https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Evropska_konvencija_o_ljudskim_pravima_i_osnovnim_slobodama.pdf, приступљено: 08.11.2022. године у 11:55 часова.

Универзална декларација о људским правима (чл. 12)¹³: „Нико не сме бити изложен произвољном мешању у његову приватност, породицу, дом или преписку, нити нападима на част или углед. Свако има право на заштиту закона против оваквог мешања или напада.“

Међународни пакт о грађанским и политичким правима (чл. 17)¹⁴: „Нико не може бити предмет самовољних или незаконитих мешања у његов приватни живот, његову породицу, у његов стан или његову преписку, нити незаконитих повреда нанесених његовој части или његовом угледу.“ Чланом 23 је прописана заштита породице и права на склапање брака и оснивање породице, а чл. 24 права и заштита деце и малолетника.

Конвенција о правима детета Уједињених нација (чл. 16)¹⁵: „Ниједно дете неће бити изложено произвољном или незаконитом мешању у његову приватност, породицу, дом или преписку, нити незаконитим нападима на његову част и углед.“

Повеља о основним правима у Европској унији (чл. 7)¹⁶: „Свако има право да се поштује његов односно њен приватни и породични живот, дом и комуницирање.“

Праву на приватност је поклоњена изузетна пажња у међународним оквирима. Устав Републике Србије¹⁷ није изричито прописао право на приватност, али га је загарантовао регулишући сродна права, попут физичког и психичког интегритета личности, неповредивости стана, очувања тајности писама и других средстава комуницирања. Уставом је наведено да јемства људских права у Уставу служе управо очувању људског достојанства, као полазне основе за све врсте увођења у ред у универзуму. Право приватности се на посредан начин регулише и законским текстовима, али у када говоримо о приватности у области медија акт којим је ово право најпрецизније регулисано јесте Закон о заштити података о личности¹⁸, који је донет у скорије време (пре пар година, тј. 2018. године), пошто су права приватности све више угрожена са развојем информационих техника и преносом порука телекомуникационим мрежама.

Сама етимологија речи приватност сеже у античко доба. Најпре је Аристотел у свом делу „Политика“ помиње раздвајајући приватну и јавну

¹³ <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/medjunarodna-dokumenta/UJEDINJENE-NACIJE/univerzalnadeklaracijalat.pdf>, приступљено: 08.11.2022. године у 12:05 часова.

¹⁴ <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/05bosniak/BIntCovCivilPoliticalRights.pdf>, приступљено: 08.11.2022. године у 12:15 часова.

¹⁵ <https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf>, приступљено: 08.11.2022. године у 12:20 часова.

¹⁶ <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/913/376-1732-.pdf>, приступљено: 08.11.2022. године у 12:25 часова.

¹⁷ Устав Републике Србије, Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021.

¹⁸ Закон о заштити података о личности, Сл. гласник РС, бр. 87/2018.

сферу, у смислу добра од појединачног или општег значаја. Разлику између приватног и јавног правили су и Грци, али ниједан од ових народа то није чинио на начин на који се она данас разуме и тумачи. На почетку су се придеви приватно и јавно користили уз објекте, док се са развој хришћанства контекст приватности мења и добија духовни, тананији израз. Са раним хришћанством и пропагирањем молитви у тишини, права и потреба за осамљеношћу и изолацијом добијају на значају, а приватност на посебној вредности. Данас је право на приватност инкорпорисано у сва модерна законодавства, било као уставна или законска категорија.

4. Право на приватност у медијима

Право на приватност подразумева контролу колико и каквих информација о себи и другима ћемо поделити са јавности. Податак о личности је сваки податак који се односи на физичко лице чији је идентитет одређен или одредив, непосредно или посредно, посебно на основу ознаке идентитета, као што је име и идентификациони број, података о локацији, идентификатора у електронским комуникационим мрежама или једног, односно више обележја његовог физичког, физиолошког, генетског, менталног, економског, културног и друштвеног идентитета.¹⁹ Повреда права приватности у медијима је одувек била актуелна и честа. Кршење новинарског кодекса у делу који се односи на приватност трећи је прекршај по учесталости, после кршења дужности да се истинито извештава и по дужној новинарској пажњи.²⁰ Традиционални медији, односно новинари скоро неизоставно крше право на приватност у кризним ситуацијама. Кризна ситуација представља догађај или процес који је потенцијална претња за велики број лица и њихову имовину, а извештавање из те кризе подразумева заштиту јавног интереса и права конзумента медијских садржаја да на етички прихватљив начин буду тачно, правовремено и објективно информисани.²¹ Новинар се у оваквим случајевима мора понашати врло опрезно, професионално, у складу са правним и етичким принципима, и са нарочитом пажњом примереној конкретним околностима. Од изузетне помоћи у овој прилици је Кодекс новинара којим су регулисана следећа питања која се односе на кризне ситуације:²²

¹⁹ Исто, чл. 4

²⁰ <https://pescanik.net/pravo-na-privatnost-1/>, приступљено: 09.11.2022. године у 12:00 часова

²¹ Баровић, В., *Новинарска етика и медијски рад у кризним ситуацијама*, Дигиталне медијске технологије и друштвено-образовне промене, Нови Сад, 2011, стр. 268.

²² Кијевчанин, Р., *Медији и етика у кризним ситуацијама*, Зборник радова: XXI век - век услуга и Услужног права, књ. 10, Крагујевац, 2019., стр. 193-201.

- новинар поштује приватност, достојанство и интегритет људи о којима пише, с тим да је право на приватност ограничено када се ради о јавним личностима, а нарочито о носиоцима јавних функција;

- новинари и уредници треба да избегавају спекулације и преношење недовољно проверљивих ставова у извештавању о несрећама и трагедијама у којима има страдалих или су тешко погођени материјални и други интереси грађана;

- у извештавању о догађајима који укључују лични бол и шок, новинар је дужан да своја питања прилагоди тако да одражавају дух саосећања и дискреције;

- новинар је обавезан да осигура да дете не буде угрожено или изложено ризику због објављивања његовог имена, фотографије или снимка са његовим ликом или кућом, заједницом у којој живи или препознатљивом околином.

Кодекс новинара Србије²³, као и Закон о јавном информисању и медијима изричито прописују дужност уредника и новинара да, с пажњом примереној околностима, пре објављивања било каквих информација о догађају, личностима, појавама, провере порекло, истинитост и потпуност. Поштовањем правила чувају се права, али и достојанство, као најдубља одлика сваког човека. Објављивање информације којом се врши повреда части, угледа или пијетета, односно лице приказује у лажном светлу приписивањем особина или својстава које оно нема, односно одрицањем особина или својстава које има, није допуштено ако интерес за објављивање информације не претеже над интересом заштите достојанства и права на аутентичност, а нарочито ако се тиме не доприноси јавној расправи о појави, догађају или личности на коју се информација односи.²⁴ Информација из приватног живота, односно лични запис (писмо, дневник, забелешка, дигитални запис и сл.), запис лика (фотографски, цртани, филмски, видео, дигитални и сл.) и запис гласа (магнетофонски, грамофонски, дигитални и сл.), не може се објавити без пристанка лица чијег се приватног живота информација тиче, односно лица чије речи, лик односно глас садржи, ако се при објављивању може закључити које је то лице. Информација и запис не могу се објавити без пристанка онога на кога се односе, ако би објављивањем било повређено његово право на приватност или које друго право. Пристанак је потребан и за непосредно преношење лика или гласа путем телевизије, радија и слично. Законом о јавном информисању и медијима је прописано да се малолетник не сме учинити препознатљивим у информацији која може да повреди његово право или интерес. Информација из приватног живота, односно лични запис може се изузетно објавити без пристанка лица ако у конкретном случају интерес јавности да се упозна са информацијом, односно записом претеже у односу на интерес да

²³ <http://www.uns.org.rs/kodeks-novinara-srbije.html>, приступљено: 09.11.2022. године у 13:00 часова.

²⁴ Закон о јавном информисању и медијима, Сл. гласник РС, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 – аутентично тумачење, чл. 79, ст 2.

се спречи објављивање. Закон је таксативно набројао који су то случајеви када се сматра да је интерес јавности да зна јаче изражен и претеже у односу на потребу да се сачува право на приватност лица на које се информација или запис односи, или неко његово друго право, односно достојанство. Оно што бисмо издвојили јесте да је именовани носилац јавне и политичке функције дужан је да трпи изношење критичких мишљења која се односе на резултате његовог рада, односно политику коју спроводи, а у вези је са обављањем његове функције без обзира на то да ли се осећа лично повређеним изношењем тих мишљења.²⁵ Закон другачије процењује да ли има основа да се спречи објављивање информације из приватног живота када се ради о грађанину који није јавна личност, у односу на оног који то јесте. Наравно, то што се лице бави јавним послом не значи да границе не постоје, али су оне ниже постављене у односу на друга лица, па ће интерес јавности да зна превагнути у односу на интерес да се спречи објављивање информације или записа из приватног живота, ако се информација, односно запис односи на личност, појаву или догађај од интереса за јавност, посебно ако се односи на носиоца јавне или политичке функције, а објављивање информације је у интересу националне безбедности, јавне сигурности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или злочина, заштите здравља или морала, или заштите права и слобода других. Лицу којем је повређено право закон пружа могућност да се заштити, али о томе ћемо говорити другом приликом.

Упркос законској и подзаконској регулативи, право приватности се не поштује и нарушава. Ова „тренд“ се нарочито наставио са појавом нових облика медија и неконтролисаним употребом интернета. Напоменули смо да законска регулатива није обухватила нов концепт медија и да се тиме створио простор опасности, незнања, злоупотребе и константних кршења различитих права. Просечан грађанин је корисник дигиталних медија, социјалних мрежа, посетилац или члан разних канала, блогова, итд. Његовој срећи нема краја, јер му је бесплатно доступан сваки садржај који му се учини занимљивим и примамљивим. Рекосмо „бесплатно“?! Ако размислимо, да ли ћемо изговорити исто? Данашње највеће светске компаније попут *Google*-а, *Facebook*-а и др. модел свог пословања заснивају управо на прикупљању и коришћењу метаподатака корисника.²⁶ Исти случај је са многим другим платформама за бесплатну размену порука, блоговање, размену слика, видеа, итд. Иако наизглед бесплатни сервис, своје услуге наплаћују управо приватним подацима. Колико пута вас је збунило што вам телефон нуди информације о којима сте управо разговарали уз пријатну кафу са пријатељицом? Како то да ваш уређај селектује садржај и препоручује само блиске наслове о којима сте икада истраживали? Зашто се већини интернет платформама не може приступити, а да претходно не

²⁵ Исто, чл. 8

²⁶ https://www.milic.rs/zastita-podataka-o-licnosti/#_ftn1, приступљено: 10.11.2022. у 01:52 часова.

попуните мноштво питања која се тичу ваших личних података? Шта значе популарни „колачићи“ који вам се нуде да бисте заузврат могли да се информишете о стварима које вас интересују? Питате ли се икада где се складиште, да ли се употребљавају, односно злоупотребљавају слике вас и ваше породице, пријатеља, најближих људи? Колико пута вам је засметало што је уведена опција, за коју претходно нисте питани, а која нас обавештава да је неко видео поруку коју смо послали, односно да смо прочитали поруку на коју не можемо или не желимо да одговоримо? Које је дозвољено да повлачи потезе који се тичу лично нас, а да нисмо о томе ни обавештени, а камоли упитани да ли пристајемо? Колико још повреда постоји, а да о томе не знамо? Сваки клик, сваки лајк представља информацију, која се истог тренутка чува на стотину места. Бележи је друштвена мрежа или сајт на који смо изашли, али и читав низ других компанија које од тих интернет сајтова преузимају податке. „Податак о нашим склоностима према одређеним садржајима на интернету јесте информација која може бити обрађена из разних перспектива. И та информација има своју вредност која се изражава новцем.“²⁷ Ове информације се другачије називају метаподаци.

Метаподаци²⁸ су традиционално коришћени у картографским каталозима библиотека до осамдесетих година прошлог века, када су библиотеке претвориле своје каталогне податке у дигиталне базе. Током деведесетих година, пошто су дигитални формати постали најважнији начин чувања података и информација, метаподаци су коришћени за описивање дигиталних података користећи одговарајуће стандарде. Први опис “метаподатака” за рачунарске системе дали су стручњаци Центра за међународне студије MIT-а *David Griffel* и *Stuart McIntosh* 1967. године, дефинишући их као изјаве на објектном језику о описима података о субјекту и који описују однос података и трансформације, односно везе између података. Метаподаци нам говоре о датуму креирања податка, намени, значењу, аутору односно креатору, локацији компјутера на ком је креиран, коришћеним стандардима, величини фајла, квалитета, извора податка и процеса и метода коришћених код његове производње. Иако су метаподаци заштићени законском регулативом и приватне компаније их не могу прикупљати без сагласности корисника, проблем лежи у чињеници што сами корисници нису довољно обавештени о својим правима и последицама својих поступака и олако пристају на предложена правила приватности која су често неразумљива, предугачка и с намером позиционирана да не буду прочитана пре давања сагласности. Други велики обрађивачи метаподатака су државне односно службе које брину о јавној безбедности, којима закон даје могућности да податке прикупљају и обрађују и без сагласности физичких лица, али уз поштовање унапред одређених сврха и у случају поштовања легитимних интереса за ту

²⁷ <https://pescanik.net/pravo-na-privatnost-1/>, приступљено: 10.11.2022. у 01:57 часова.

²⁸ https://www.milic.rs/zastita-podataka-o-licnosti/#_ftn1, приступљено: 10.11.2022. у 02:10 часова.

обраду. Заправо, Устав и закони представљају посредно изражену вољу физичких лица која се може тумачити као индиректно дата сагласност за прикупљање и обраду. Тако Устав Републике Србије гарантује тајност писама и других средстава комуникације и штити податке грађана од злоупотреба које се даље дефинишу и детаљно регулишу законима. Пракса, нажалост, сведочи о неретком прекорачењу законских овлашћења легитимних државних органа, злоупотреби информација лица и nanoшењу повреде права на приватност.

Почетком октобра, Бела кућа је дала извршну наредбу за спровођење новог правног оквира за размену података између ЕУ и САД, чије доношење је најављено још почетком 2022. године.²⁹ Овим се приближавамо стављању тачке на проблеме који су се појавили након што је Европски суд правде у јулу 2020. прогласио неважећим претходни споразум који је представљао основ за размену података између ова два међународна ентитета. Нови документ има за циљ да се њиме обједињују све сврхе у које се подаци обрађују размењују и похрањују. Почетак примене новог Правног оквира значио би и прекид досадашње праксе која се примењује од 2020. године, а која трансфер података заснива на комерцијалним уговорима, односно стандардним уговорним клазулама које су најзаступљенији механизам за прекоокеанску обраду података. Примарна карактеристика договорених принципа се односи на ограничење приступа подацима грађана ЕУ од стране америчких обавештајних служби са изузетком ситуација када је та обрада неопходна у циљу заштите националне сигурности. Споразумом је прописана обавеза оснивања посебног судског тела које ће имати задатак да другостепено одлучује по жалбама грађана ЕУ у вези потенцијалног приступа подацима од стране америчких безбедносних служби или кршења права генерално. Предметни суд би имао функцију контроле одлука лица за заштиту грађанских слобода коме ће претходно бити директно упућиване притужбе и који ће по притужбама првостепено одлучивати. Лице за заштиту грађанских слобода је преузело функцију решавања случајева по притужбама грађана од претходног Омбудсмана, чија је функција била прописана истоименим актом. Уколико би у жалбеном поступку Судско тело за заштиту података о личности утврдило да су подаци о личности прикупљени односно обрађивани противно новом Правном оквиру, између осталог има могућност да нареди прекид обраде и брисање података о личности.

5. Закључак

Напоследку бисмо могли закључити да је пред нама најважнији задатак: прилагођавање правне регулативе потребама и животу грађана уопште. Недефинисане и нерегулисане зоне изазивају несигурност и страх, а право је основни гарант права, безбедности, дисциплине и уређеног поретка којем тежи свака друштвена заједница. Тренутни закони који регулишу медијску област

²⁹ Исто.

нису потпуни и свеобухватни. Законодавац треба ефикасније делати, јер је реч о сфери која је доступна не само одраслим особама, већ и деци, чиме се опасност додатно појачава. Адекватни законски прописи и органи који ће одговорно вршити надзор над спровођењем истих би минимизовали негативности информационог доба и омогућили грађанима да усмере своја интересовања на прави начин, односно да науче да користе предности технологије и у њој слободно уживају.

*Ružica Kijevčanin, LL.M., Assistant
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE RIGHT TO PRIVACY IN THE MEDIA

Summary

In the paper, the author will discuss the right to privacy in the media, as an issue that attracts attention every day and affects other spheres of life. On this path, first of all, he will define the concept of media, not stopping at the legal regulation, but taking into account the factual situation and the novelties brought by technological development. The new concept of the term media implies numerous advantages, but also negatives. On the one hand, sources with numerous, diverse information have never been more accessible to citizens, while on the other hand, we see great confusion and wandering in an unknown space that is challenging and full of dangers. The right to privacy, it seems, has never been more threatened, and we are definitely responsible for such a situation. There is a lot of unregulated space that needs to be covered by legal regulations, and in this sense it is important that we act as soon as possible, so that, first of all, we become aware that each of our clicks means a potential problem, that is, consent to give a part of ourselves to the unknown, and then protect ourselves and secure the future .

Key words: *media, right to privacy, metadata, internet, law.*

Литература

- Баровић, В., *Новинарска етика и медијски рад у кризним ситуацијама*, Дигиталне медијске технологије и друштвено - образовне промене, Нови Сад, 2011.
- Вучковић, Ј., *Медијско право*, Ниш, 2022.
- Вучковић, Ј., *Појам медија у дигиталном окружењу*, Зборник радова: Право и дигитализација, Ниш, 2021.
- Вучковић, Ј., *Дигитални медији и медијско законодавство Републике Србије*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, год. 60, бр. 2/2021.
- Кијевчанин, Р., *Медији и етика у кризним ситуацијама*, Зборник радова: XXI век - век услуга и Услужног права, књ. 10, Крагујевац, 2019.
- Закон о јавном информисању и медијима, Сл. гласник РС, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 – аутентично тумачење
- Закон о заштити података о личности, Сл. гласник РС, бр. 87/2018
- Закон о електронским медијима, Сл. гласник РС, бр. 83/2014, 6/2016 – др. закон и 129/2021.
- Устав Републике Србије, Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/2021
- [https://advokat-pnjavorac.com/zakoni/Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.pdf](https://advokat-pnjavorac.com/zakoni/Evropska_konvencija_o_ljudskim_pravima_i_osnovnim_slobodama.pdf)
- <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/medjunarodna-dokumenta/UJEDINJENE-NACIJE/univerzalnadeklaracijalat.pdf>
- <https://unnik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/05bosniak/BIntCovCivilPoliticalRights.pdf>
- <https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf>
- <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-akti/913/376-1732-.pdf>
- <http://www.uns.org.rs/kodeks-novinara-srbije.html>
- <https://pescanik.net/pravo-na-privatnost-1/>
- https://www.milic.rs/zastita-podataka-o-licnosti/#_ftn1